

ČESKOSLOVENSKÉ STÁLE OPEVNENIA NA SLOVENSKU V ZORNOM POLI DOBOVEJ MAĎARSKEJ VOJENSKEJ PUBLICISTIKY

PETER CHORVÁT

CHORVÁT, P.: Czecho-Slovak Permanent Fortifications in Slovakia in view of the Period Hungarian Military Journalism. *Vojenská história*, 9, 1, 2005, pp 94 – 102, Bratislava.
In his study the author focused on the issues of Czecho-Slovak fortifications in the territory surrendered to Hungary in November 1938. He quotes that thanks to intelligence survey the Hungarian military command had detailed information on the existing Czecho-Slovak fortification system even before October 1938. In further part he monitors in detail four military periodicals, in which the largest area was devoted to Czecho-Slovak fortifications, e. g. *Magyar katonai szemle*, *Magyar katonaujság* and *Honvéd altiszti lapok* and *Ludovikás levelete*. But he quotes that there were evident differences between individual elaboration of the issue.
Military history. Slovakia. Czecho-Slovak Permanent Fortifications in Slovakia.

Jedným z dôsledkov Viedenskej arbitráže medzi Česko-Slovenskom a Maďarskom zo dňa 2. novembra 1938 bola z vojenského hľadiska aj strata väčšiny vybudovaných objektov čs. pohraničného pevnostného systému na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi vôbec. Išlo o objekty stáleho ťažkého opevnenia, objekty stáleho ľahkého opevnenia vz. 36 a vz. 37 a o ďalšie prostriedky fortifikácie pohraničia (napr. o zvláštne technické zariadenia na cestách – pozn. P. Ch.). Obranyschopnosť druhej republiky i z juhovýchodu bola týmto aktom prakticky úplne ochromená, hoci treba dodať, že línie opevnení ani v sledovanom priestore neboli zrealizované v plnom rozsahu.

Interpretovať ďalšie osudy čs. stálych opevnení na území odstúpenom Maďarsku možno prostredníctvom poznania relevantných vojenských archívnych prameňov, vtedajšej vojensko-politickej situácie a aj s ňou súvisiacou oficiálnou propagandou.

Zaujímavý pramenný materiál týkajúci sa vzťahu maďarskej brannej moci k čs. opevneniam na Slovensku i ku konečnému riešeniu tejto jednostrannej interakcie predstavuje, okrem iného, aj dobová maďarská vojenská publicistika. V našom príspevku sme sa preto zamerali práve na túto problematiku v konkrétnej aplikácii na štyri dobové maďarské vojenské periodiká.

Stanovený cieľ by však nebolo možné splniť bez náčrtu osudov čs. opevnení, ktoré sa stali korisťou maďarskej kráľovskej armády a informatívneho predstavenia uvedených periodík v rámci celej dobovej maďarskej vojenskej tlače.

Výskum predmetnej problematiky sme všeobecne realizovali predovšetkým vo fondoch Vojenskohistorického archívu v Budapešti a konkrétnym excerpovaním relevantných periodík v Maďarskej národnej knižnici, resp. Vojenskohistorickej knižnici, takisto v Budapešti.

**OSUDY ČESKOSLOVENSKÝCH OPEVNEŇÍ NA ÚZEMÍ SLOVENSKA
ODSTÚPENOM MAĎARSKU**

Maďarská spoločnosť, maďarská branná moc a v rámci nej aj vojenská publicistika začali fyzicky spoznávať čs. opevnenia na južnom pohraničí Slovenska v súvislosti s dvoma dôležitými časovými medzníkmi. Boli to:

1. Obsadenie Šiah a Slovenského Nového Mesta maďarskou kráľovskou armádou dňa 11. októbra 1938;
2. Vojenské ovládnutie odstúpených území Slovenska a Podkarpatskej Rusi po Viedenskej arbitráži od 5. do 10. novembra 1938.

Maďarské vojenské velenie malo podrobné informácie o existencii čs. opevnení ešte pred októbrom 1938 v súvislosti s vojenskou špionážou. Niektorí maďarskí vojaci mohli dokonca na vlastné oči opevnenia vidieť aj 5. októbra 1938 počas pohraničného konfliktu pri Jesenskom. Pre deviatich padlých honvédov to bola pravdepodobne jedna z posledných vecí, ktoré vo svojom živote videli.

No príležitosť vstúpiť do určitých objektov opevnenia a fyzicky ich preskúmať sa maďarským honvédom i civilistom naskytila až v súvislosti s komárňanskými rokovaniami medzi československou a maďarskou politickou reprezentáciou. Československá delegácia, vedená predsedom slovenskej autonómnej vlády Dr. Jozefom Tisom, sa už v úvode pomerne zložitých a napätých rokovaní (ktoré trvali od 9. do 13. októbra 1938 – pozn. P. Ch.) zaviazala Maďarsku odstúpiť dve pohraničné lokality na južnom a východnom Slovensku. Konkrétne išlo o mestečko Šahy a o pôvodnú časť zemplínskeho mesta Sátoraljaújhelyi so železničnou stanicou, ktorá sa po vzniku a etablovaní Československej republiky stala jej súčasťou a v roku 1920 dostala názov Slovenské Nové Mesto.

11. októbra 1938 triumfálne vstúpili jednotky maďarskej kráľovskej armády do oboch uvedených odstúpených lokalít.

Príslušníci maďarskej brannej moci, redaktori vojenských i civilných periodík i samotná verejnosť mohli československé opevnenia hlbšie preskúmať predovšetkým v Šahách. V tomto hontianskom mestečku, resp. v jeho najbližšom okolí, boli vybudované ľahké objekty opevnenia úseku II v počte desať kusov. Predstavovali mimochodom skutočné fortifikačné zaujímavosti s viacerými špecifickými rysmi. Išlo o jeden „starý“ ľahký objekt vz. 36, niekoľko „starých“ objektov vz. 36 s pribudovanou predsienkou a o varianty ľahkých objektov vz. 37. Okrem toho boli na cestnej komunikácii Šahy – Homok aplikované aj zvláštne technické zariadenia (železná záhora s postrannými stenami a 3 výhybnými stenami, dve skupiny „zabaranených“ koľajníc – pozn. P. Ch.).¹

Situácia hlavne v Šahách bola v mnohom identická s udalosťami v Čechách v čase obsadzovania pohraničných opevnení nemeckou armádou. Na jednej strane triumfujúca (maďarská) armáda, ktorá tu bez obetí a úsilia získala československé opevnenia – „...pamätníky...otrokárskej českej vlády...“² Na strane druhej armáda československá, ktorá ich bez boja musela opustiť.

Druhá etapa spoznávania československým stálych opevnení na Slovensku Maďarmi, sa začala krátko po verdikte Viedenskej arbitráže. 4. novembra 1938 vydal regent M. Horthy prvý armádny rozkaz a nasledujúceho dňa sa začalo s vojenským obsadzovaním odstúpeného územia. Celá táto akcia bola ukončená do 10. novembra uvedeného roku. V omnoho väčšom rozsahu sa zopakovali scény z príchodu maďarských vojakov do Šiah a Slovenského Nového

¹Bližšie o plánoch a realite vybudovaných objektov opevnenia v Šahách pozri aj: VONDROVSKÝ, I.: Opevnení z let 1936 – 1938 na Slovensku. Dvůr Králové nad Labem. 1995, s. 43-44.

²Felvidékünk – Honvédségünk (Trianontól – Kassáig). Budapest. 1939, s. 75.

Mesta, čo intenzívne vplývalo na morálku čs. vojakov dislokovaných na neobsadenom území Slovenska a Podkarpatskej Rusi.

Československé pohraničné pevnosti a ďalšie výsledné formy fortifikačnej činnosti pochopiteľne neunikli pozornosti honvédov prichádzajúcich na odstúpené územie.

Maďarskí vojaci si bunkre mohli všimnúť, keď prekonal Dunaj a obsadili Komárno; jednak s jeho starou pevnosťou a jednak s tromi vybudovanými čs. samostatnými pechotnými zrubmi.³ Ďalej, keď napríklad míňali hrad Krásna Hôrka, na úpätí ktorého bol minimálne jeden ľahký objekt vz. 37, takisto vybetónovaný, alebo sa s nimi stretli v bezprostrednej blízkosti hradných vrchov v Hodejove alebo v Turni. Keď v dvoch prúdoch smerovali ku Košiciam, a keď na ne narážali na mnohých ďalších miestach. K tomu treba samozrejme takisto prirátať aj početné zvláštne technické zariadenia na cestách, medzi ktorými museli pochodové prúdy maďarskej pechoty neraz „kľučkovať“.

O bunkre sa okrem vojakov a publicistov začala bližšie zaujímať i miestna maďarská verejnosť, pretože do odchodu československej armády z pohraničia na to nemala mnoho príležitostí. V počiatočnej fáze existencie maďarského režimu na odstúpenom území Slovenska sa čs. opevnenia stali objektom záujmu, ale i zosmiešňovania. Tiež vhodnou kulisou pre pamätne fotografie a terčom pre strelné zbrane rôznych kalibrov maďarskej kráľovskej armády. Okrem vojenských publicistov zaujali opevnenia aj novinárov civilných periodík.

Väčšina objektov čs. stálych opevnení na Slovensku sa po Viedenskej arbitráži ocitla na teritóriu, ktoré bolo v decembri roku 1938 oficiálne zaradené do organizačného doplnovacieho systému maďarskej kráľovskej armády.⁴ Môžeme predpokladať, že Maďarsko sa zmocnilo približne 1200 – 1560 objektov stáleho opevnenia na Slovensku,⁵ nepočítajúc do toho zvláštne technické zariadenia na cestách. Maďarské vojenské velenie muselo zároveň hneď od počiatku naliehavo riešiť otázku ich ďalšej fyzickej existencie.

V prvom rade to bol samozrejme problém zvláštnych technických zariadení na cestách, ktoré spomaľovali, resp. úplne znemožňovali, dopravu. Preto bolo nutné začať s ich fyzickou likvidáciou, ktorá sa začala ešte koncom roka 1938 a ukončená bola ešte v januári 1939.⁶

Ak nepočítame ukážkovú deštrukciu pravdepodobne iba jedného bunkra za prítomnosti regenta M. Horthyho koncom roka 1938, môžeme za rozhodujúce obdobie likvidácie čs. pohraničných pevností na Slovensku Maďarmi označiť rok 1939.

Dôvody likvidácie opevnení boli jednak politického a jednak vojensko-strategického charakteru. Prvý dôvod súvisel s tým, že čs. opevnenia predstavovali aj naďalej symbol Československej republiky, a teda aj symbol dôsledkov Trianonu pre Maďarsko. Čs. opevnenia vo veľkej miere takisto kopirovali pôvodnú československo-maďarskú hranicu, voči ktorej mali oficiálne maďarské politické kruhy odmietavý postoj. Maďarsko teda nemalo záujem trpieť tieto pamätníky minulosti. Pre variant likvidácie bola aj verejná mienka, ktorá bola takisto ovplyvnená revizionistickou politikou.

Omnoho zaujímavejší bol dôvod vojensko-strategický, súvisiaci s potenciálnym využitím objektov. Tu bola relevantná tá skutočnosť, že opevnenia mali vstupné portály zo severu, odkiaľ

³Bližšie o komárňanských čs. samostatných pechotných zruboch pozri zaujímavú prácu: STEHLÍK, E. – VAŇOUREK, M.: Hraničári na Dunaji. Mohelnice 1999.

⁴Bližšie k tejto reorganizácii pozri: Hadtörténelmi levéltár Budapest (ďalej len HL Budapest), M. kir. honvédelmi miniszter. 59 065/eln. 1/a.-1938. Tárgy: Felvidéki járási kat. pság-ok felállításának elhalasztása, f. Honvédelmi miniszter.

⁵V maďarskej vojenskej historiografii i publicistke sa tradične uvádza počet 1 200 objektov opevnenia vybudovaných na československo-maďarských hraniciach. Z uvedeného počtu pripadá drvivá väčšina na opevnenie ľahké, keďže ťažké opevnenia Maďari získali len v Komárne. Český amatérsky bádateľ a „bunkrológ“, Jan Lakosil, autorovi poskytol údaj až o cca 1 560 objektoch ľahkého opevnenia – „ropíkoch“, ktoré údajne padli Maďarom do rúk. Z tohto počtu dnes stojí, podľa informácií J. Lakosila, len 9 „ropíkov“. Bližšie: Magyarország a második világháborúban, Lexikon A – Zs. Budapest 1996, s. 68; Informácie, ktoré poskytol autorovi textu Jan Lakosil.

⁶HL Budapest, Cseh erődítések lerombolása (árgy)ban értekezlet. Magyar királyi honvédelmi miniszter, eln. 1 vkf 1939. f. Vezérkar főnöke, 26. 1. 1939, sign. 3183.

mohlo v budúcnosti Maďarsku opätovne hroziť nebezpečenstvo. Iba v menšej miere sa preto potom dalo uvažovať o adaptovaní vhodných objektov na primárne i sekundárne účely.

Na okraj obidvoch momentov treba ešte podotknúť, že rozbité objekty predstavovali z hospodárskeho hľadiska i nemalý zdroj železa, ktoré sa dalo ešte využiť.

Už 26. januára 1939 sa na generálnom štábe maďarskej kráľovskej armády konala porada, predmetom ktorej bola otázka likvidácie tých československých opevnení, „... ktoré za žiadnych okolností nie sú využiteľné na naše vlastné ciele...“⁷ Do 10. februára 1939 mali aj relevantné zbory maďarskej kráľovskej armády (I., II. VII. a pravdepodobne VIII. armádny zbor) vyjadriť svoje odporúčanie vo veci ponechania, resp. likvidácie, opevnení.

Podobná pracovná porada na tému likvidácie opevnení sa konala aj 30. januára 1939.⁸ Následne sa začalo s likvidáciou opevnení ženijnými jednotkami maďarskej kráľovskej armády za účasti civilných firiem i dobrovoľníkov z radov civilného obyvateľstva. Zatiaľ sa podarilo identifikovať iba jedinú maďarskú vojenskú jednotku, ktorá sa podieľala na likvidácii opevnení v roku 1939: bola to mostná rota 2 práporu 101.

V roku 1939 však neboli zlikvidované všetky opevnenia, čo generálny štáb maďarskej armády o rok neskôr zdôvodňoval tým, že by to „...bolo bývalo znamenalo veľké materiálne zaťaženie...“⁹

V tejto súvislosti bola otvorená nová diskusia o ponechaných opevneniach v spomínanom roku 1940. Aj hospodárske zretele prinútili generálny štáb znovu iniciovať túto problematiku (v súvislosti s množstvom železa v opevneniach vhodným na recykláciu).¹⁰ Nadalej existujúce opevnenia generálny štáb klasifikoval do štyroch skupín.¹¹ Po ukončení tejto diskusie sa v likvidácii opevnení pokračovalo (pravdepodobne až v roku 1941). No niektoré opevnenia predsa len boli ponechané. Vzhľadom na svoju polohu pri Dunaji i pre technické parametre boli ponechané samostatné pechotné zruby v Komárne, hoci ich pancierové zvony a kopuly boli neskôr odstrelené. Ľahké opevnenia boli zase ušetrené iba v tých prípadoch, ak ich zničeniu bránila bezprostredná blízkosť dôležitých hospodárskych, resp. civilných, stavieb (železníc, väčšieho počtu obytných domov, cirkevných budov atď).

Záverom možno povedať, že maďarská branná moc sa stretla s malodohodovými opevneniami aj v Rumunsku v roku 1940 a v Juhoslávii v roku 1941. Možno teda predpokladať, že skúsenosti s čs. opevneniami sa mohli širšie zúžitkovať.

MAĎARSKÁ VOJENSKÁ PUBLICISTIKA A ČESKOSLOVENSKÉ OPEVNENIA

Maďarská vojenská tlač z obdobia 1938 – 1945¹² bola reprezentovaná pomerne veľkým počtom periodík. S tým samozrejme súviselo i veľké množstvo spracúvaných tém.

Recepcia čs. opevnení v maďarskej vojenskej publicistike úzko súvisela s ich fyzickou existenciou na odstúpenom území, a preto predstavuje iba časovo parciálny problém. Hoci táto

⁷Tamže. K dokumentu je pripojená aj ceruzou načrtnutá mapa s úsekmi vhodnými na likvidáciu. Za takéto úseky sa považoval úsek východne od Šiah, vrátane mesta, dve línie na juhozápad a severozápad od Lučenca a úsek západne od Plešivca.

⁸Tamže.

⁹HL Budapest, 3286/el. sz. beérk. I.vkf. 1940. osztály, Tárgy: Cseh eredetű kiserődök lebontása, f. Vezérkar főnöke.

¹⁰Tamže.

¹¹Tamže. a/ pevnosti potrebné na výcvikové ciele /odporúčania zborov a výcvikového oddelenia/; b/ jednotlivé pevnosti využiteľné ako cieľ honvédov /odporúčania zborov/; c/ línia opevnenia využiteľná ako cieľ honvédov /p(ohorie) Burda/; d/ pevnosti zaisťujúce úsek rieky /Komárno/.

¹²Informatívne o maďarskej vojenskej publicistike tohto obdobia pozri heslo: katonai sajtó: In: Magyarország a második világháboruban, Lexikon A – Zs. Budapest: 1996, s. 215-216.

téma bola v menšej miere pertraktovaná vo viacerých vojenských periodikách, my sme si všimli iba tie, ktoré im venovali väčšiu pozornosť.

Vybrali sme štyri periodiká, ktoré najprv v stručnosti charakterizujeme.

Mesačník *Magyar katonai szemle* je zaradovaný medzi vojenské odborné periodiká, resp. mal ambície byť takýmto časopisom. Bol vydávaný Ministerstvom obrany (Honvédelmi minisztérium) v rokoch 1931 – 1944. Vo vzťahu k územiu Slovenska, resp. Česko-Slovenska, boli v tomto mesačníku publikované viaceré zaujímavé príspevky predovšetkým v rokoch 1938 – 1939.

Týždenník *Magyar katonaujság* patril k všeobecným vojenským periodikám. Tieto noviny začali vychádzať v Budapešti 4. októbra 1938, čiže iba niekoľko dní po prijatí Mníchovskej dohody československou vládou. Boli vydávané do roku 1944.

Za koncepčne rovnaký možno považovať mesačník *Honvéd altiszti lapok* (1934 – 1944). Treba objektívne povedať, že tento časopis, určený predovšetkým poddôstojníkom maďarskej kráľovskej armády, si rokmi vytvoril a udržiaval pomerne dobrú úroveň. Mimochodom, v súčasnosti vychádza časopis s rovnakým titulom.

Posledným periodikom, ktoré sme si vybrali s jeho reflexiou čs. opevnení, je *Ludovikás levegte*. Išlo o ročenku frekventantov šopronskej Akadémie Ludovika, vydávanú v rokoch 1922 – 1944, patriacu medzi ročenky a vestníky (vojenských) vzdelávacích ústavov.

* * *

Redakcia maďarského vojenského mesačníka *Magyar katonai szemle* priniesla v úvode decembrového čísla roku 1938 príspevok zodpovedného redaktora tohto periodika a zároveň plukovníka vo výslužbe Istvána Berkóa pod názvom *Spättnavrátená Maďarmi obývaná Horná zem*.¹³ Na margo československých opevnení a ďalších foriem fortifikácií pohraničia autor poznamenal: „... Česi v minulom roku a počas tohto roka, počínajúc ústím Iplá a končiac celou trianonskou hranicou, vybudovali za francúzske peniaze stálu líniu z betónových postavení, cestných prekážok a pevností. Dost' veľa trov stála tá česká Maginotová línia, veď napríklad v rovinatých oblastiach stoja v plnom rozsahu od seba pribl. na 500 metrov betónové guľometné hniezda so stenami hrubými pol metra, medzi ktorými sú vztýčené 10 – 20 metrov vysoké pozorovacie veže z pevných brvien, potom viac vzadu v pahorkovitom kraji sú už vážnejšie pevnosti a pozície delostreleckých batérií. Pozdĺž hranice pri vstupe a výstupe z každej obce boli z mohutných betónových blokov vybudované tankové prekážky, ktoré nerušenú dopravu dost' sťažujú. Počas odchodu z opevnení (československí vojaci – pozn. P. Ch.) odmontovali každú kovovú a drevenú súčiastku tak, že iba betón, ako aj poprevracaná zemina ostali. Niektoré takéto betónové guľometné hniezda po jednom stoja na dvore súkromného domu, alebo po jednom uprostred vinohradu, pričom si možno predstaviť mrzutosť vlastníka pozemku...“¹⁴

Do rovnakého čísla periodika *Magyar katonai szemle* bol zaradený aj príspevok Ernő Koppány pod názvom *České pevnostky v Šahách*.¹⁵ Podľa nášho názoru tento článok predstavuje z maďarskej strany najhodnotnejší materiál k poznaniu čs. stálych opevnení a typov zvláštnych technických zariadení na cestách v konkrétnom priestore. Autor využil časový úsek medzi odovzdaním Šiah Maďarsku a Viedenskou arbitrážou na podrobné štúdium všetkých foriem fortifikácií v tomto meste a jeho okolí.

Článok je pre lepšiu orientáciu, hneď v úvode, doplnený mapkou čs. ľahkých objektov opevnenia. Okrem toho autor text doplnil podrobnými nákresmi typov zvláštnych technických

¹³Bližšie pozri: BERKÓ, I.: Hazatért a magyarlakta Felvidék. In: *Magyar katonai szemle*, 8, 1938, č. 12, s. 1-12.

¹⁴Tamže, s. 5.

¹⁵KOPPÁNY: E.: Ipolysági cseh kis erődök. In: *Magyar katonai szemle*, 8, 1938, č. 12, s. 13-26.

zariadení na cestách i samotných opevnení s ich detailmi a samozrejme i o (dnes) unikátne fotografie.

E. Koppány sa pri opise ľahkých objektov opevnenia kladne vyjadril najmä o objektoch vz. 37. „Staré“ objekty vz. 36 s čelnými strieľňami, ktorých archaickosť si uvedomovalo aj Riaditeľstvo opevňovacích prác (ROP), podrobil kritike vzhľadom na ich konfiguráciu v teréne a ľahkú identifikáciu aj pre vidových pozorovateľov. V tejto súvislosti sú zaujímavé predovšetkým identifikované spôsoby maskovania práve týchto objektov v teréne, keď jeden objekt bol ukrytý v nenápadne vyzerajúcej drevenej búde, či ďalší zakrývali drevené obklady z latiek. Opodstatnenou kritikou autor nešetril ani na nedostatočné zablokovanie prístupu k opevneniam pomocou ostnatého drôtu.

Objektom čs. stálych opevnení a osobitne zvláštnym technickým zariadeniam na stránkach tohto periodika následne venovala pozornosť aj trojica autorov – dôstojníkov maďarskej kráľovskej armády. Boli to mjr. Otto Rauscher, npor. Miklós Török a npor. Barnabás Jakab.

Trojica autorov najprv čitateľom priniesla príspevok k likvidácii zvláštnych technických zariadení na cestách.¹⁶ V jeho úvode autori prezentovali vývin úvah o najhospodárnejšom spôsobe deštrukcie týchto zariadení (i opevnení – pozn. P. Ch.) s ohľadom na množstvo ich „...zuziteľného stavebného materiálu...“¹⁷

Autori demonštrovali rozmiestnenie zvláštnych technických zariadení na príklade obce Pastovce, čo dokumentovali načrtnutou mapkou i fotografiami. Čo sa týka konkrétnej fyzickej likvidácie týchto stavieb, bolo ju možné realizovať tromi spôsobmi:

1. zbíjacím kladivom, ktorými disponovali ženijné honvédske jednotky;
2. šesťdesiattonovým napínacím mechanizmom;
3. navrtaním a odstrelom, doplneným predchádzajúcimi spôsobmi.¹⁸

Prostredníctvom konkrétnych deštrukčných pokusov sa ako najekonomickejší ukázal tretí variant. Deštrukčné ženijné jednotky s pribúdajúcimi demolíciami nadobúdali väčšiu zohranosť a praktické skúsenosti. Autori tiež uviedli, že pri rozbíjaní betónových zlomkov zvláštnych technických zariadení a získavaní z nich koľajníc, pomáhala 40-členná skupina občianskych robotníkov s vlastným náradím, ktorá odpracovala 10 pracovných hodín (bez bližšej špecifikácie – pozn. P. Ch.).¹⁹ Raritou tohto textu zostáva, že v zakreslených stavebných nárysoch a bokorysoch výhybnej steny je zakreslená aj strieľňa.

Trojica autorov sa v nasledujúcom čísle *Magyar katonai szemle* zamerala na problém likvidácie pevností.²⁰ Konceptne má tento druhý text viacero spoločných bodov s predchádzajúcim príspevkom. Autori pritom použili svoje vlastné označenie typov získaných čs. opevnení:

- Bunker typ „A“ (ĽO vz. 36 s pribudovanou predsienkou);
- Bunker typ „B/a“ (ĽO vz. 37 normálny);
- Bunker typ „B/a“ (ĽO vz. 37 zosilnený);
- Bunker typ „B/b“ (ĽO vz. 37 typ D).

Aj pri deštrukcii opevnení existovali dva spôsoby:

1. zničenie navrtaním a odstrelom a rozbitie zbíjacím kladivom;
2. zničenie výbuchom.

¹⁶RAUSCHER, O. – TÖRÖK, M. – JAKAB, B.: Cseh eredetű útzárok eltávolítása. In: Magyar katonai szemle, 9, 1939, č. 3, s. 53-63.

¹⁷Tamže, s. 53.

¹⁸Tamže, s. 56-57.

¹⁹Tamže, s. 63.

²⁰RAUSCHER, O. – TÖRÖK, M. – JAKAB, B.: Csehek által visszahagyott kiserődök rombolása. In: Magyar katonai szemle, 9, 1939, č. 4, s. 61-65.

Autori sa opäť venovali opisu hľadania najefektívnejšieho spôsobu deštrukcie pevností, ktorý bol dosiahnutý predovšetkým použitím adekvatného množstva trhavín. V závere článku sumarizovali množstvo pracovných hodín potrebných na prípravu i samotnú deštrukciu jednotlivých typov opevnení. V článku, bohužiaľ, nie sú prítomné konkrétne údaje, ktoré by sa týkali pohybu deštrukčných jednotiek v teréne. Napriek tomu, na margo obidvoch článkov môžeme poznamenať, že predstavujú popri článku E. Koppányja najkonkrétnejšie príspevky k poznaniu československých opevnení a zvláštnych technických zariadení na cestách v rámci maďarskej vojenskej publicistiky.

Druhým periodikom, ktoré sa hlbšie zaoberalo predmetnou problematikou bol týždenník *Magyar katonaujság*.

Prvýkrát sa československé opevnenia dostali na stránky spomínaných novín 18. októbra 1938 v súvislosti s územnými aspektami komárňanských rokovaní medzi česko-slovenskou a maďarskou politickou reprezentáciou. O objektoch opevnení v mestečku Šahy, ktoré sa stali 11. októbra 1938 korisťou maďarskej kráľovskej armády, redaktor týždenníka napísal: „...*Obávanú povest' našich honvédov najúčinnjšie potvrdili predovšetkým sami Česi ich obozretne vybudovaným obranným systémom, betónovými pevnosťami, drôtenými prekážkami, odstrašujúco vyzerajúcimi železobetónovými cestnými zátarasami a inými technickými zariadeniami...*“²¹ Oslavný text, týkajúci sa všeobecne odstúpenia Šiah a Slovenského Nového Mesta Maďarsku bol, okrem toho doplnený viacerými pútavými fotografiami.

Po Viedenskej arbitráži z 2. novembra 1938 mali redaktori spomínaných novín opäť množstvo príležitostí skúmať ľahké i ťažké objekty československého stáleho opevnenia na Slovensku a iné formy fortifikácie pohraničia.

Musíme poznamenať, že týždenník *Magyar katonaujság* zobrazoval čs. opevnenia hlavne v rovine oficiálnej propagandy prostredníctvom kratších útvarov publicistického štýlu, predovšetkým vysvetľujúcimi textami pod fotografiami. Hlbší prienik do problematiky opevnení alebo ich technických parametrov tu preto, na rozdiel od mesačníka *Magyar katonai szemle*, chýba.

Neprekvapuje preto, že v úvodníku novín zo dňa 27. novembra 1938 si čitateľ mohol prečítať, že „...*rad českých betónových pevností a celá 'československá' štátna idea sa pod váhou slova spravodlivosti zmenila na nepoužiteľné ruiny...*“²² Text je doplnený zaujímavou fotografickou kolážou. Na nej maďarský ľahký tank talianskej výroby (typ Fiat-Ansaldo L 3/35) svojím pásom „ničí“ ľahký objekt vzor 37. V skutočnosti by takáto situácia, pochopiteľne, nastať nemohla.

Krátke a propagandisticky vhodne zafarbené správy a početné fotografie československých opevnení týždenník pravidelne prinášal v októbri, novembri a decembri 1938, keď táto problematika bola v povedomí armády i civilného sektoru ešte pomerne živá.

Popri „obyčajných“ fotografických záberoch rozličných objektov stáleho opevnenia i zvláštnych technických zariadení, však dostali v novinách počas týchto mesiacov priestor už aj momentky z ich likvidácie.

V čísle z 1. januára 1939 bola publikovaná krátka fotoreportáž, ktorej témou bola prehliadka čs. opevnení samotným vládcom Maďarska, regentom M. Horthym. Na záberoch je zachytená aj likvidácia vytipovaného československého bunkra pomocou trhavín za osobnej prítomnosti regenta, ktorý sa na akcii „podieľal“.²³

V prvých mesiacoch roku 1939 bol záujem maďarských publicistov z periodika *Magyar katonaujság* o opevnenia menší. Do popredia sa dostali aj iné problémy a udalosti v stredo-

²¹Magyar katonaujság, 1, 1938, č. 3, s. 5.

²²Tamže, 1, 1938, č. 9, s. 1.

²³Tamže, 2, 1939, č. 1, s. 2.

európskom regióne, a aj v Maďarsku. Napriek tomu, týždenník vo vydání z 5. marca 1939 priniesol akčné snímky maďarského delostrelectva (húfnic), cieľom ktorého bol práve ľahký objekt vzor 37.²⁴

Pri príležitosti prvého výročia vydávania novín bolo v jubilejnom čísle prezentované krátke zhrnutie najdôležitejších vojenských udalostí za uplynulý rok. O československých opevneniach tam bola takisto informatívna zmienka.

V ročenke maďarskej vojenskej akadémie Ludovika *Ludovikás levente*, z roku 1939, sú československé opevnenia prvýkrát spomenuté v obsiahlom nekrológu o padlom poručíkovi pohraničnej strážne Tiborovi Meskóovi. Ten bol 5. októbra 1938 zabitý pri pohraničnej zrážke s príslušníkmi druhej rotý čs. hraničiarskeho práporu 9 v bezprostrednej blízkosti ľahkých objektov čs. opevnenia na Orávke (východne od Jesenského). Spolu s ním počas tohto konfliktu padlo na Orávke ďalších osem maďarských vojakov. Vieme, že rota maďarských pohraničníkov pod velením spomínaného por. Tibora Meskóa postupovala týmto smerom na priamy rozkaz veliteľa pohraničnej strážne vo Felsőhangony stotníka Gábora Felcsikiho. Podľa ročenky: „...*Obsadiac viac obcí, medzi nimi Chrámec a Rimavskú Seč sa (vojaci samostatnej maďarskej pohraničnej rotý – pozn. P. Ch.) lámali napred k Rimavskej Sobote. Nad Rimavskou Sečou, pri puste Kacagó sa pri českých betónových opevneniach dostali do prvej paľby. Tamojší českí a slovenskí (tót – pozn. P. Ch.) osadníci totiž dostanúc správu o našom približovaní sa, utekali k opevneniam a odtiaľ, ako aj z povál domov, spoza stohov slamy na nich strieľali...*“²⁵

Pomerne typické sú v súvislosti s československými stálymi opevneniami aj spomienky pedagóga tejto vojenskej akadémie Dr. Károlya Mathiu. Dr. K. Mathia mohol opevnenia pozorovať počas cesty do odstúpených Košíc, do ktorých slávnostne vstúpili aj frekventanti a pedagógovia tejto akadémie. Po prekročení vtedy už bývalých hraníc pri Tornyosnémeti 9. novembra 1938 cestujúcich honvédov niekoľko kilometrov severne od tohto priestoru upútali stále ľahké opevnenia úseku K IV. „... *O pár minút sa aj sprava aj zľava objavujú obrisy českých pevností podobné stohom slamy. Ich strieľne ešte aj pred pár hodinami hrozivo dávali pozor smerom k trianonskému Maďarsku. Teraz – bezcieľne ležia na jesennom strnisku, ako prázdnotou zívajúce, komické pamätníky jedného umelými prostriedkami do života uvedeného imperialistického štátu obávajúceho sa vlastných predtúch. Ešte v Hidásnémeti sme počuli, že český poddôstojník každý večer zatváral dvere za mužstvom pevností, aby sa (vojaci – pozn. P. Ch.) v noci nerozutekali. Ktovie dokedy by stála na takýchto slabých morálnych základoch budovaná armáda proti odhodlanému útoku maďarského honvéda bojujúceho za svoju vlasť a za zem svojich predkov...*“²⁶

V podobnom duchu nachádzame zmienky o opevneniach aj v článku Tibora Kisa v mesačníku *Honvéd altiszti folyóirat*.²⁷ Aj Tibora Kisa zaujali československé stále opevnenia vybudované v priestore južne od Košíc: „...*Na kasárňach českých financov veje maďarská zástava a nad na cestu postavenými obrovskými železobetónovými zátarasami víta prichádzajúcich slávobrána v národných farbách. Napravo a naľavo od cesty sa ako jedovaté huby dvíhajú voľne ponechané pevnosti. Čudujú sa, že miesto smrti a skazy zaplnia krajinu jemný vánok vzkriesenia a nádeje ...*“²⁸ *Naša duša sa chmúri iba občas, len čo sa objavujú zvyšky českých opevnení. Opevnenia sa vypínajú v teréne na každom 1000 – 1500 metri, tieto šachovnicovito rozmiestnené, fantastickými farbami natreté, kachľovým peciam podobné pevnosti. Ich úlohou bolo zomknutou paľbou hájiť umelú českú hranicu, upokojiť strachom sa chvejúcu verejnú mienku a dodať silu vo víťazstvo neveriacim vojakom... Ale s jedným ich staviteľia nepočítali, jedno uniklo pozornosti českého vojenského velenia, že jestvuje aj taká*

²⁴Tamže, 2, 1939, č. 10, s. 4-5.

²⁵Ludovikás levente, 17, 1939, s. 6.

²⁶Bližšie pozri: MATHIA: K.: A Ludovika akadémia a kassai bevonulásón. In: Ludovikás levente, 17, 1939, s. 16.

²⁷KIS: T.: A kassai bevonulásból. In: Honvéd altiszti folyóirat, 5, 1938, č. 12, s. 5-6.

²⁸Tamže, s. 5.

Vojenská história

*zbraň, ktorú nezadrží pancier, ktorá rozbije železobetón, ktorá zvalcuje všetko z cesty, a to je spravodlivosťou riadená morálna sila...*²⁹

Okrem uvedených štyroch periodík sa fotografie objektov čs. opevnení a zvláštnych technických zariadení na cestách so stručnými popismi sporadicky objavili aj v ďalších periodikách maďarskej vojenskej publicistiky, ako boli napr. *Vitézek Lapja*, *Csendőrségi Lapok* a v ďalších.

ZÁVER

V maďarskej vojenskej publicistike, ktorú tematicky upútali aj československé opevnenia, sú evidentné rozdiely v spracovaní predmetnej problematiky. V prípade článku Ernő Koppányia išlo o najhodnotnejší príspevok pozorovateľa, ktorého tieto stavby zaujali ako vojaka a osobne ich podrobne preskúmal, pričom pri produkcii textu uprednostnil ich vojenskotechnické aspekty. Vysoko treba oceniť aj ďalšie dva články trojice autorov Rauscher – Török – Jakab, ktoré sme už spomenuli. V ďalších príspevkoch išlo o autorov, ktorí tieto stavby videli iba z vlaku či automobilu, resp. mali informácie z druhej ruky. V tejto konštelácii potom vyzdvihli oficiálne názory dobovej propagandy.

Ako v mnohých iných prípadoch v dejinách, aj tu sa vyskytli úplne mylné, skresľujúce, ba až zavádzajúce informácie o opevneniach. Okrem toho autori použili i vlastný slovník na pomenovanie stálych opevnení a zvláštnych technických zariadení na cestách.

Typickým prvkom autorského rukopisu všetkých príspevkov bolo aj jednotné používanie adjektíva *český* vo význame pôvodu stavieb i brannej moci. Súviselo to pravdepodobne s oficiálnym pohľadom maďarských politických i vojenských kruhov na Slovákov.³⁰

Bolo pochopiteľné, že maďarská vojenská publicistika sa dlhodobo a naliehavo nemohla zaoberať iba týmto problémom. Prišli ďalšie, pre novinárov inšpirujúce udalosti v stredo-európskom regióne, pričom všetko „prikrylo“ vypuknutie druhej svetovej vojny a následná maďarská spoluúčasť na vojenských akciách po boku nacistického Nemecka, počínajúc útokom na Juhosláviu.

V roku 1943, zoči-voči kauze *ohyb Donu* („Don kanyar“) si na československé opevnenia už nik ani nespomenul.

A na záver môžeme skončiť otázkou, ktorú si v súvislosti s čs. opevneniami položil Tibor Kis: „...*Kolko krvi, kolko životov a vytrvalého boja by si vyžiadali tieto pancierované železobetónové strašidlá?* ...“³¹ Táto otázka však už úzko súvisí s dlhotrvajúcou polemikou o tom, či sa Československo malo alebo nemalo podrobiť rozhodujúcemu nátlaku Nemecka a neskôr Maďarska a Poľska.

²⁹Tamže, s. 6.

³⁰Bližšie o vzťahu oficiálnych maďarských politických kruhov k Slovákom v tomto období pozri: TILKOVSKÝ, L.: Južné Slovensko v rokoch 1938 – 1945. Bratislava 1972, s. 8-14.

³¹KIS, T.: A kassai bevonulásból. In: Honvéd altiszti folyóirat, 5, 1938, č. 12, s. 6.